

## AZƏRBAYCANDA ALİ TƏHSİLİN MODERNLƏŞDİRİLMƏSİNİN PRIORİTET İSTİQAMƏTLƏRİ

ŞƏKƏR MƏMMƏDOVA

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti,  
Türkoloji mərkəzin direktoru. E-mail: shakarmammadova1986@gmail.com  
<https://orcid.org/0009-0005-5385-4733>

### Məqaləyə istinad:

Məmmədova Ş. (2025).  
Azərbaycanda ali təhsilin  
modernləşdirilməsinin prioritet  
istiqamətləri. *Azərbaycan məktəbi*.  
№ 4 (713), səh. 81–89

### DOI:

10.30546/32898065.2025.4.9041

### Məqalə tarixçəsi

Göndərilib: 03.06.2025  
Qəbul edilib: 08.09.2025

### ANNOTASIYA

Məqalədə Azərbaycanda ali təhsil sisteminin dövrün tələblərinə uyğunlaşdırılması və dayanıqlı inkişafın təmin edilməsi məsələləri təhlil olunur. Burada həmçinin ali təhsilin modernləşdirilməsinin əsas prioritet istiqamətləri müəyyənləşdirilir, bu sahədə həyata keçirilən kompleks islahatların mahiyyəti və əhəmiyyəti əsaslandırılır. Araşdırmada göstərilir ki, təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi və idarəetmə mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi, rəqəmsallaşma və innovativ texnologiyaların tətbiqi, beynəlxalq əməkdaşlığın genişləndirilməsi, habelə Bolonya prosesinə inteqrasiya Azərbaycanın ali təhsil strategiyasında aparıcı mövqe tutur. Bununla yanaşı, əmək bazarının tələblərinə uyğun kadr hazırlığı, universitet-sənaye əməkdaşlığının gücləndirilməsi, inklüziv və bərabər təhsil imkanlarının təmin olunması da diqqət mərkəzində saxlanılır.

Məqalədə bu istiqamətlər üzrə həyata keçirilən islahatların ölkənin intellektual potensialının inkişafına, gənc nəslin global çağırışlara daha yaxşı hazırlanmasına və Azərbaycan təhsil sisteminin beynəlxalq reytinglərdə mövqeyinin yüksəlməsinə şərait yaratdığı da vurğulanır. Eləcə də ali təhsilin modernləşdirilməsinin yalnız təhsil sahəsinə deyil, eyni zamanda milli iqtisadiyyatın və cəmiyyətin ümumi inkişafına təsir göstərdiyi vurğulanır. Nəticə etibarilə, ali təhsilin modernləşdirilməsi prosesi Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişaf strategiyasının ayrılmaz tərkib hissəsi və onun uzunmüddətli inkişaf konsepsiyasının mühüm dayacağı kimi dəyərləndirilir.

**Açar sözlər:** Ali təhsil, modernləşdirmə, təhsil islahatları, Bolonya prosesi, əmək bazarı.

## PRIORITY DIRECTIONS FOR THE MODERNIZATION OF HIGHER EDUCATION IN AZERBAIJAN

**SHAKAR MAMMADOVA**

PhD in Philology, Azerbaijan State Pedagogical University, Director of the Turkological Center. E-mail: shakarmammadova1986@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0005-5385-4733>

**To cite this article:**

Mammadova S. (2025). Priority Directions for the Modernization of Higher Education in Azerbaijan. *Azerbaijan Journal of Educational Studies*. Vol. 713, Issue IV, pp. 81–89

**DOI:**

10.30546/32898065.2025.4.9041

### ABSTRACT

This article provides a comprehensive analysis of the modernization of the higher education system in Azerbaijan in accordance with contemporary requirements and the assurance of its sustainable development. It identifies the main priority directions of higher education reform and substantiates the essence and significance of the comprehensive measures being implemented in this field. The study demonstrates that enhancing educational quality, improving governance mechanisms, promoting digitalization and the use of innovative technologies, expanding international cooperation, and deepening integration into the Bologna Process occupy a central place in Azerbaijan's higher education strategy. Furthermore, aligning human resource preparation with labor market demands, strengthening university-industry collaboration, and ensuring inclusive and equitable access to education remain key focus areas.

The article also highlights that reforms in these directions contribute to the development of the country's intellectual capital, enhance the readiness of the younger generation to meet global challenges, and improve Azerbaijan's position in international education rankings. Moreover, it emphasizes that the modernization of higher education influences not only the education sector but also the overall development of the national economy and society. Consequently, the modernization of higher education is regarded as an integral part of Azerbaijan's socio-economic development strategy and a crucial pillar of its long-term development vision.

**Keywords:** Higher education, modernization, educational reform, Bologna Process, labor market.

**Article history**

Received: 03.06.2025

Accepted: 08.09.2025

## Giriş

Müasir dövrdə cəmiyyətlərin sosial-iqtisadi inkişafı bilavasitə elmin və təhsilin səviyyəsi ilə bağlıdır. Bu baxımdan, ali təhsil sistemi hər bir ölkənin strateji inkişafında aparıcı rol oynayır. Qloballaşma və rəqəmsallaşma prosesi ali təhsilin qarşısına yeni tələblər qoyub, təhsil sistemlərinin çevik, innovativ və beynəlxalq əməkdaşlığa açıq olmasını zəruri edib. Azərbaycan da bu çağırışlara cavab olaraq ali təhsil sistemində köklü islahatlara başlayıb, onun modernləşdirilməsini prioritet məsələ kimi gündəmə gətirib.

Azərbaycan Respublikasında qəbul olunmuş "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər" sənədində təhsilin keyfiyyətinin artırılması və insan kapitalının inkişafı xüsusi vurğulanır. Bu strategiya çərçivəsində ali təhsilin məzmun və struktur baxımından yenilənməsi, əmək bazarının tələblərinə cavab verən kadrların hazırlanması, rəqəmsal bacarıqların inkişaf etdirilməsi, inklüzivlik və davamlı inkişaf prinsiplərinin tətbiqi ön plandadır. Azərbaycanda ali təhsilin modernləşdirilməsi istiqamətində atılan addımları, əsas prioritet sahələri və perspektivləri aşağıdakı şəkildə qruplaşdırmaq olar:

- 1) Ali təhsildə keyfiyyətin artırılması və akkreditasiya mexanizmləri;
- 2) Rəqəmsallaşma və innovasiyayönlü təhsil;
- 3) Beynəlxalq əməkdaşlıq və Bolonya prosesinə integrasiya;
- 4) Əmək bazarı ilə integrasiya və praktik bacarıqların inkişafı;
- 5) Inklüzivlik və davamlı inkişaf prinsipləri.

### Ali təhsildə keyfiyyətin artırılması və akkreditasiya mexanizmləri

Azərbaycanda ali təhsilin modernləşdirilməsinin əsas istiqamətlərindən biri təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi və effektiv akkreditasiya mexanizmlərinin tətbiqidir. Müasir dövrdə ali təhsil müəssisələrinin yalnız diplom verən strukturlar kimi deyil, həm də bilik istehsal edən və cəmiyyətə düzgün istiqamət

göstərən elm və innovasiya mərkəzləri kimi fəaliyyət göstərməsi tələb olunur. Bu isə yalnız ali təhsil müəssisələrinin fəaliyyətinin keyfiyyət əsaslı qiymətləndirilməsi və akkreditasiya proseslərinin şəffaflaşdırılması ilə mümkündür. "Keyfiyyət təminatı – müvafiq standartların yerinə yetirildiyini müəyyən etmək üçün müəssisəni müxtəlif aspektlərdən qiymətləndirmək kimi izah edilə bilər. Keyfiyyətin təmin olunmasında və yüksəldilməsində istifadə olunan əsas üsullardan biri olan akkreditasiya vasitəsilə təhsil müəssisəsinin dövrü özünüqiymətləndirməsi təmin olunur" (Həsənzadə, 2023).

Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi tərəfindən həyata keçirilən islahatlar nəticəsində 2019-cu ildə qəbul edilən "Təhsildə Keyfiyyət Təminatı Agentliyinin Nizamnaməsi"nin təsdiq edilməsi bu sahədə mühüm dönüş nöqtəsi olub (E-QANUN, 2019). Bu qanun ali təhsil müəssisələrinin daxili və xarici keyfiyyət təminatı sistemlərini inkişaf etdirməsini, akkreditasiya prosesində beynəlxalq standartlara uyğun meyarların tətbiqini nəzərdə tutur. Bu məqsədlə Azərbaycanda fəaliyyət göstərən Təhsildə Keyfiyyət Təminatı Agentliyi (TKTA) ali təhsil müəssisələrinin akkreditasiyasını həyata keçirərək onların tədris proqramlarının, kadr potensialının və infrastrukturunun müəyyən kriteriyalara cavab verib-vermədiyini qiymətləndirir. Çünki ali təhsilin keyfiyyətinin artırılmasında tədris proqramlarının yenilənməsi və müasir pedaqoji metodların tətbiqi mühüm amildir. Ənənəvi, nəzəriyyəyönlü tədris metodları artıq müasir əmək bazarının tələblərinə cavab vermədiyi üçün problem əsaslı öyrənmə, layihə əsaslı təhsil və təcrübəyə əsaslanan təlim yanaşmaları geniş tətbiq olunmalıdır. Bu məqsədlə universitetlərdə müəllim heyətinin davamlı peşəkar inkişafı, tələbələrin tənqidi düşünmə və analitik bacarıqların formalaşdırılması xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Beləliklə, ali təhsildə keyfiyyətin artırılması yalnız struktur dəyişiklikləri ilə deyil, həm də ali təhsil müəssisələrinin idarəetmə mədəniyyətinin dəyişməsi, şəffaflıq və hesabatlılığın təmin olunması, tələbəyönlü yanaşmanın gücləndirilməsi ilə mümkün olur.

## Rəqəmsallaşma və innovasiyayönlü təhsil

Təhsildə rəqəmsallaşma və innovasiyayönlülük müasir dövrdə bilik əldə etmə, paylaşma və tətbiqetmə üsullarını köklü şəkildə dəyişən əsas meyillərdəndir. Rəqəmsallaşma dedikdə, tədris prosesində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının (İKT) tətbiqi, elektron təhsil platformalarının istifadəsi, süni intellektə əsaslanan qiymətləndirmə sistemləri və virtual öyrənmə mühitlərinin formalaşdırılması nəzərdə tutulur. Bu proses təhsilin keyfiyyətinə birbaşa təsir göstərərək fərdiləşdirilmiş öyrənmə imkanları yaradır, müəllim və tələbə arasında interaktiv əlaqəni gücləndirir, həmçinin tədris resurslarının əlçatanlığını artırır. Dünya təcrübəsində Finlandiyanın “FLEX” modeli və Sinqapurun “Smart Education” strategiyası nəticəyönlü və rəqəmsal transformasiyaya əsaslanan nümunəvi təhsil modelləridir. Bu modellər innovativ düşüncəni, yaradıcı təfəkkürü və praktiki biliklərin tətbiqini zəruri etdiyinə görə Azərbaycan üçün də uyğun ola bilər. Xüsusilə Finlandiya modelinin şəxsiyyətyönlü və bacarıq əsaslı tədris prinsipləri, milli kurikulumun çevikliyi və rəqəmsal kompetensiyaların inkişafına yönəlməsi ölkəmizin təhsil sisteminin modernləşdirilməsi baxımından faydalı nümunə kimi dəyərləndirilə bilər. Bu yanaşmanın elmi-nəzəri əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, rəqəmsallaşma və innovasiyayönlülük yalnız texnoloji yenilik deyil, həm də pedaqoji paradiqmanın dəyişməsi kimi çıxış edir; yəni bilik ötürülməsi prosesindən daha çox bilik istehsalına və yaradıcı təfəkkürün formalaşmasına yönələn yeni bir təhsil fəlsəfəsini təcəssüm etdirir.

İnformasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı təhsilin rəqəmsal transformasiyasını qaçılmaz edib. Rəqəmsallaşma ali təhsil sisteminin çevikliyini, əlçatanlığını və effektivliyini artırmaq-la yanaşı, həm də təlimin innovasiyayönlü və şagirdmərkəzli olmasına şərait yaradır. Azərbaycan da bu sahədə mühüm addımlar ataraq ali təhsil müəssisələrinin rəqəmsal infrastrukturunun inkişafına və yeni texnologiyaların təlim prosesinə inteqrasiyasına xüsusi önəm verir. Xüsusilə COVID-19 pandemiyası dövründə

onlayn və hibrid təhsil modellərinin geniş tətbiqi təhsil sisteminin rəqəmsal hazırlıq səviyyəsinin artırılmasının zəruriliyini bir daha göstərdi. Bu mərhələdə ali məktəblərdə Learning Management System (LMS) platformalarının tətbiqi, virtual sinif otaqları və rəqəmsal tədris resurslarının istifadəsi geniş vüsət aldı. Eyni zamanda bu proses ali təhsil müəssisələrinin rəqəmsal suverenliyini və kibertəhlükəsizlik strategiyalarını da gündəmə gətirdi.

Rəqəmsal iqtisadiyyatda peşəkar fəaliyyətin təşkili üçün zəruri olan təhsil prosesində güclü və əhəmiyyətli dəyişikliklər baş verməsi ilə ali təhsil müəssisələrinin müəllimləri və həmçinin tələbələrinin qarşısında yeni tələblərin irəli sürülməsinə, onların rəqəmsal bacarıqlarının (təhsil və peşə ilə bağlı) formalaşmasına, rəqəmsal savadlılığın və səriştələrin baza səviyyəsindən yüksək inkişafına gətirib çıxarıb.

Rəqəmsallaşmanın ali təhsildə tətbiqi yalnız texniki imkanlarla məhdudlaşmır, həm də innovativ tədris metodlarının tətbiqini təşviq edir. Məsələn, süni intellektin təhsildə istifadəsi, fərdiləşdirilmiş öyrənmə yollarının yaradılması, “açıq təhsil resursları”ndan (*Open Educational Resources – OER*) istifadə və rəqəmsal bacarıqların tədris proqramlarına inteqrasiyası kimi yanaşmalar geniş yayılmaqdadır. Bu proses tələbələrin analitik düşüncə, yaradıcı yanaşma və texnologiyadan səmərəli istifadə bacarıqlarını inkişaf etdirməklə onların gələcək əmək bazarına daha hazırlıqlı şəkildə daxil olmalarına zəmin yaradır.

Ali təhsil sistemində rəqəmsal təlimdə pedaqoji səriştə problemi də aktual məsələlərdəndir. Ümumiyyətlə, pedaqoji səriştə anlayışı müxtəlif peşə problemlərini həll etmək bacarığı kimi səciyyələndirilir və təhsil prosesində özünü informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından və media tədris vasitələrindən istifadə bacarıqları ilə göstərir. “Beləliklə, informasiya və kommunikasiya səriştəsi sadəcə olaraq texniki səriştə sahəsinin mövcud pedaqoji səriştəyə əlavə edilməsi deyil. Bu cür səriştə yalnız öz didaktik yanaşmasını dəyişdirmək və inkişaf etdirmək, tədris prosesinin keyfiyyətini artırmaq üçün informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının

imkanlarından istifadə etməklə əldə edilir” (Yegorchenkova, Korobova, 2023).

Ali təhsilin rəqəmsallaşması prosesində müəllimlər üçün rəqəmsal bacarıq modellərinin tətbiqi təcrübəsinin öyrənilməsi dünya rəqəmsal təhsil sisteminə inteqrasiyasının əsas göstəricilərindən biridir. Bu təcrübə müəllimlərə peşəkar fəaliyyətləri səmərəli həyata keçirməyə şərait yaradan vahid alətlər toplusunu yaratmağa imkan verməklə İKT imkanlarının çoxşaxəli diapazonunu görməyə və onlara aktual tələbat kimi yanaşmağa yardımçı olacaq. “Kompüter texnologiyaları müəllimlərə tələbələrin bilik səviyyələrini tez bir zamanda diaqnostika etməyə, məlumatların statistik emalına və bütün tədris prosesi boyu onların inkişaf dinamikasına nəzarət etməyə imkan yaradır. Eyni zamanda kompüter texnologiyalarından istifadə şəxsiyyəti maarifləndirməyə və tələbələrin biliyə diqqətini formalaşdırmağa imkan verir. Odur ki, rəqəmsal mədəniyyətə yiyələnmə pedaqoji heyətin ixtisasının və rəqabət qabiliyyətinin yüksəldilməsinə yönəlmiş uğurlu tədris fəaliyyətinin əsasını təşkil edir” (Məmmədova, Məcidova, Bahadurzadə, 2024).

Azərbaycanın ali təhsil siyasətində rəqəmsallaşma və innovasiyaya yönəlmiş yanaşmaların ardıcılıqla tətbiqi həm yerli, həm də beynəlxalq əmək bazarında rəqabətə davamlı mütəxəssislərin hazırlanması baxımından xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Eyni zamanda rəqəmsal transformasiya universitetlər arasında beynəlxalq əməkdaşlığın genişlənməsinə və elmi bilik mübadiləsinin asanlaşmasına da töhfə verir.

### **Beynəlxalq əməkdaşlıq və Bolonya prosesinə inteqrasiya**

Azərbaycan ali təhsildə islahatlarının yeni mərhələsinə 2005-ci ildə Bolonya prosesinə qoşulmaqla qədəm qoyub. “2009-2013-cü illərdə Azərbaycan Respublikasının ali təhsil sisteminə islahatlar üzrə Dövlət Proqramı”nda da ölkənin ali təhsilinin Avropa təhsil məkanına inteqrasiyası və onun məzmununun Bolonya prosesinin prinsiplərinə uyğun qurulması hədəflənib. Proqram ali təhsilin cəlbediciliyini və

rəqabət qabiliyyətliliyini artırmaqla yanaşı, iqtisadiyyatın inkişaf tələblərinə uyğun kadr hazırlığını təmin etməyi hədəfləyib. Bundan əlavə, informasiya cəmiyyətinin və biliklərə əsaslanan iqtisadiyyatın tələblərinə cavab verən, iqtisadi və sosial baxımdan səmərəli ali təhsil sisteminin formalaşdırılması nəzərdə tutulub. Proqramın icrası çərçivəsində nəzərdə tutulan ali təhsilin qanunvericilik bazasının Avropa standartlarına uyğunlaşdırılması və Bolonya prosesinin əsas prinsipləri istiqamətində yenidən qurulması sahəsində prioritet işlər həyata keçirilib. Bu tədbirlər, ilk növbədə, təhsil proqramlarının beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması, Bolonya prosesinin prinsiplərinə əsasən çoxsəviyyəli ali təhsil sisteminin strukturunun təkmilləşdirilməsi və kredit sisteminin (AKTS) tətbiqinin genişləndirilməsini əhatə edib. Bununla yanaşı, ali təhsildə keyfiyyət təminatı sisteminin yaradılması, müəllimlərin peşə hazırlığı və ixtisasartırma mexanizmlərinin yenilənməsi, ali təhsil müəssisələrinin maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi istiqamətində işlər görülüb. Eyni zamanda tələbə mobilliyinin və beynəlxalq əməkdaşlığın artırılması, ali təhsilin iqtisadi və sosial baxımdan səmərəliliyinin yüksəldilməsi, əmək bazarının tələblərinə uyğun yeni ixtisasların müəyyənəndirilməsi kimi tədbirlər də həyata keçirilib.

Bolonya prosesinin tələblərinə uyğun olaraq, Azərbaycanda kredit sistemi əsasında tədrisin təşkili, bakalavriat və magistratura pillələrinin strukturlaşdırılması, diplomların qarşılıqlı tanınması və tələbə-müəllim mobilliyinin genişləndirilməsi kimi mexanizmlər tətbiq edilib. Bu yanaşma ali təhsildə şəffaflığın, çevikliyin və keyfiyyətin təmin edilməsinə xidmət edir.

Təhsildə beynəlxalq əməkdaşlıq respublikamızda həm ümumi təhsilin, həm də ali təhsilin keyfiyyətini artırmaqla yanaşı, dövlət və özəl idarələrin də savadlı və bacarıqlı kadrlarla təmin edilməsində mühüm rol oynayır. Xarici ölkələrin nüfuzlu ali məktəblərində azərbaycanlı gənclərin təhsil almalarını və onların ölkəmizin inkişafı üçün güclü amilə çevrilmələrini təmin etmək məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti 19 oktyabr 2006-cı il tarixində

“Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsil almasına dair Dövlət Proqramı haqqında” (E-QANUN, 2006) və 16 aprel 2007-ci il tarixində “2007-2015-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsili üzrə Dövlət Proqramının təsdiq edilməsi barədə” (E-QANUN, 2008) sərəncamlar imzalayıb. Bu proqram çərçivəsində ümumilikdə 3558 Azərbaycan vətəndaşı dünyanın 32 ölkəsinin 350-dən çox nüfuzlu ali təhsil müəssisəsində təhsil almaq hüququ qazanıb, yüzlərlə gənc Harvard Universiteti, Yel Universiteti, Oksford Universiteti, Bristol Universiteti, Sorbonna Universiteti, Kioto Universiteti, Toronto Universiteti, Heydelberq Universiteti, Bilkənd Universiteti, Rusiya Federasiyası Xarici İşlər Nazirliyinin Moskva Dövlət Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutu kimi nüfuzlu ali təhsil müəssisələrində ölkəmiz üçün xüsusi əhəmiyyət daşıyan sahələrdə təhsil alıblar.

Dünyanın aparıcı təşkilat və şirkətlərində (BMT, NASA, “Microsoft”, “Google”, “Bloomberg”, “Samsung”, “LG” və s.) təcrübə keçməyə dəvət edilən və təhsillərini yüksək akademik göstəricilərlə tamamlayan həmin gənclər Azərbaycana geri qayıdaraq ali məktəblərin professor-müəllim heyətinin akademik bacarıqlarının müasirləşdirilməsində və tədrisin təşkilində nümunə olmaqla, həmin təhsil müəssisələrinin inkişaf prosesində mühüm rol oynayırlar.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2018-ci il 16 noyabr tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilən “2019-2023-cü illər üçün Azərbaycan Respublikasında ali təhsil sisteminin beynəlxalq rəqabətliliyinin artırılması üzrə Dövlət Proqramı” çərçivəsində Azərbaycan ali təhsil sisteminin məzmun və keyfiyyət göstəricilərinin müasirləşdirilməsi üçün ilkin mərhələdə 5 (beş) beynəlxalq ikili diplom proqramı təsis olunub və bu proqram Azərbaycanda insan kapitalının dayanıqlı inkişafının təmin edilməsi, eləcə də Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarına aparıcı ölkələrin ali təhsil standartları çərçivəsində keyfiyyətli təhsil almaq imkanının yaradılması məqsədi ilə həyata keçirilib (E-QANUN, 2018).

Prezident İlham Əliyevin 28 fevral 2022-ci il tarixli Sərəncamı ilə “Gənclərin xarici ölkələrin nüfuzlu ali təhsil müəssisələrində təhsil

almalarına dair 2022-2028-ci illər üçün Dövlət Proqramı” təsdiq edilib. Dövlət Proqramının əsas məqsədi gənclərə xarici ölkələrin nüfuzlu ali təhsil müəssisələrində təhsil almaq imkanı yaratmaqla, onların müasir texnologiyaları mənimsəyən, praktiki bilik və bacarıqlara sahib, rəqabətqabiliyyətli və yüksəkixtisaslı kadrlar kimi formalaşmasını təmin etməkdir. Proqramın icrası Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Fondunun bu məqsədlə ayrılmış vəsaiti hesabına həyata keçirilir. Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin məlumatına əsasən Dövlət Proqramının icrası müddətində hər il 500 nəfərdən çox olmamaqla, ümumilikdə 2000 nəfərədək Azərbaycan Respublikası vətəndaşının xaricdə nüfuzlu ali təhsil müəssisələrində ali təhsilin bakalavriat və magistratura səviyyələrində təhsil alması təmin ediləcəkdir (Dövlət Proqramı, 2022).

Beynəlxalq əməkdaşlığın inkişafı həmçinin Azərbaycan universitetlərinin xarici ali təhsil müəssisələri ilə ikili diplom proqramları, ortaq tədqiqat layihələri və akademik mübadilə çərçivəsində fəal iştirakını təşviq edib. “Erasmus+”, “Mevlana” və digər beynəlxalq proqramlar çərçivəsində həyata keçirilən mobillik layihələri tələbələrin və akademik heyətin beynəlxalq təcrübə qazanmasına, həmçinin elmi potensialın artırılmasına şərait yaradıb.

Eyni zamanda bir sıra Azərbaycan universitetləri beynəlxalq akkreditasiya agentlikləri tərəfindən qiymətləndirilib və dünya universitetləri reytinglərində yer alıb. Bu cür nəticələr ali təhsil sisteminin beynəlxalq rəqabət qabiliyyətini artırmaqla yanaşı, ölkəyə xarici tələbə axınının da artmasına səbəb olub.

Nəticə etibarilə, beynəlxalq əməkdaşlığın genişləndirilməsi və Bolonya prosesinə səmərəli inteqrasiya Azərbaycanın ali təhsil sisteminin global miqyasda tanınmasına, müasir tədris və tədqiqat standartlarının tətbiqinə və yüksəkixtisaslı kadrların hazırlanmasına mühüm töhfələr verir.

## Əmək bazarı ilə integrasiya və praktik bacarıqların inkişafı

İqtisadi və sosial inkişaf prosesinin əsas müəyyənedici qüvvəsi təhsildir. Müasir dövrdə ölkələrin inkişaf səviyyələrinin əsas müəyyənedici amili təhsil siyasətlərinin işçi tələbi və təklif arasındakı uyğunluğu təmin etmək xüsusiyyətinə sahib olmasıdır. Əmək bazarının gözləntilərini doğrulda bilən, yeni texnologiyaların meydana gəlməsinə və istifadəsinə töhfə verə bilən savadlı işçi qüvvəsi də məhsuldarlığı, istehsal və gəlir artımını təmin etməkdə mühüm rol oynayır. Bu da təhsildə keyfiyyət və məzmun yönüli siyasətlərin inkişafı, bacarıqlara əsaslanan texnoloji dəyişiklik prosesi üçün insan kapitalının artırılması və yüksək ixtisaslı işçi qüvvəsinin tələbinə uyğun iş sahələrinin yaradılması məsələlərini ön plana çıxarır. Əmək bazarının tələblərinə cavab verən və praktik bacarıqlara malik mütəxəssislər yetişdirmək müasir ali təhsil sistemlərinin əsas məqsədlərindən biridir. Azərbaycanda bu sahədə atılan addımlar ali təhsil sisteminin iqtisadi inkişafı ilə uyğunlaşdırılması, kadr hazırlığı prosesinin real sektora integrasiya olunması baxımından diqqət çəkir.

Əmək bazarı təhsil xidmətləri bazarı üçün müasir tələbləri formalaşdırır ki, bu da əmək bazarı ilə səmərəli əlaqələrin qurulması üçün ali təhsil müəssisələrində yeni ixtisasların yaradılması, mövcud ixtisas proqramlarının yenilənməsi və modullaşdırılmasını zəruri edir. Bu prosesdə əmək bazarının təhlili, işəgötürənlərlə əməkdaşlıq və peşəkar assosiasiyaların tövsiyələri əsas götürülür. Təhsil proqramlarının formalaşdırılmasında sahibkarlıq bacarıqlarının, layihələrin idarə olunması və innovasiya düşüncəsinin inkişafı xüsusi yer tutur.

Təcrübəyə əsaslanan təhsilin təşviqi, universitet-sənaye əməkdaşlığının gücləndirilməsi və istehsalat təcrübələrinin genişləndirilməsi tələbələrin real iş mühitinə uyğunlaşmasına kömək edir. Bu məqsədlə bir sıra universitetlərdə “ikili təhsil” modeli tətbiq olunur, tələbələr həm nəzəri biliklər əldə edir, həm də paralel olaraq şirkətlərdə və müəssisələrdə praktik təcrübə

keçirlər. “Beləliklə, ali təhsil müəssisələri təhsil alan gənclərimizdə bilik, analitik düşüncə, geniş imkanlar və texniki bacarıqları inkişaf etdirərək gələcək işçi qüvvəsinin təmin olunmasında orta rol oynayır. Burada əsas prioritet gənclərin peşə seçimləri etmək və sürətli dəyişən iqtisadiyyatda dəyər tutan bir yol seçmək üçün təchiz olunmasını və dəstəklənməsini təmin etməkdir” (Nəzərov, 2019).

Azərbaycanın əmək bazarı ilə universitetlər arasında kommunikasiya xətlərinin və mexanizmlərinin inkişaf etdirilməsi təhsil və əmək bazarı arasındakı əlaqələrin təkmilləşdirilməsinə əsas verir. Eyni zamanda karyera mərkəzlərinin fəaliyyəti, mentorluq proqramları və peşəkarlığın artırılmasına kömək edən təlimlər tələbələrin əmək bazarına integrasiyasını asanlaşdırır. Bu mərkəzlər tələbələrin müəssisə bacarıqlarına və işə qəbul prosesinə hazırlıq üzrə təlimlərlə onların fərdi inkişafına dəstək göstərir.

Beləliklə, ali təhsil sisteminin əmək bazarı ilə integrasiyası yalnız iqtisadi tələblərin təmin olunmasına deyil, həm də gənclərin gələcək karyera perspektivlərinin artırılmasına xidmət edir. Bu yanaşma nəticəyönümlü və cəmiyyətin ehtiyaclarına cavab verən ali təhsil modelinin formalaşmasına imkan yaradır.

## İnklüzivlik və davamlı inkişaf prinsipləri

Müasir dünyada dövlətlərin iqtisadi inkişaf strategiyalarının ayrılmaz tərkib hissələrindən biri də sosial siyasətdir. Azərbaycanın sosial siyasəti inklüzivlik, innovasiya və davamlı inkişaf prinsipləri üzərində yenidən qurulmaqla son illərdə ciddi dəyişikliklərdən keçib. Bu dəyişikliklər ölkənin iqtisadi potensialı və beynəlxalq nüfuzunun müasir dövrün çağırışlarına cavab verməsində mühüm rol oynayır. Azərbaycanın sosial siyasətinin əsas komponentlərindən biri təhsil sahəsində davamlı islahatların aparılmasıdır. İnsan kapitalının inkişafına mühüm töhfə verən əsas amillərdən biri isə müasir peşə təhsili mərkəzlərinin yaradılması və ali təhsilin əlçatanlığının artırılmasıdır.

Müasir cəmiyyətin tələblərinə uyğun təhsil sistemi yalnız akademik nailiyyətləri deyil, həm

də sosial ədaləti, bərabər imkanların yaradılmasını və ekoloji məsuliyyətin təşviqini təmin etməlidir. Bu baxımdan, Azərbaycanın ali təhsil strategiyasında inklüziv və davamlı təhsil modelinə əsas istiqamətlərdən biri kimi xüsusi diqqət yetirilir.

Inklüzivlik prinsipi təhsildə heç bir fərdin kənarda qalmamasını, sosial, iqtisadi və fiziki maneələrin aradan qaldırılmasını nəzərdə tutur. Son illərdə ölkədə fiziki məhdudiyyəti olan şəxslərin ali təhsilə çıxış imkanlarının artırılması, regionlardan olan tələbələr üçün təqaüd və yataqxana imkanlarının genişləndirilməsi bu sahədə atılan mühüm addımlardandır. Həmçinin tədris materiallarının əlçatan formatlara uyğunlaşdırılması və universitetlərin fiziki mühitinə inklüzivliyə uyğun yenidən təşkili bu istiqamətdə həyata keçirilən tədbirlər sırasındadır. "Hazırda cəmiyyətdə və onun ayrılmaz tərkib hissəsi olan təhsildə inklüziv yanaşma modeli pedaqoji prosesin səmərəliliyinin yüksəldilməsi vasitəsi olub, dünya təhsil məkanında pedaqoji fəaliyyətin stimullaşdırılmasının əsas prioritet istiqamətlərindən biri kimi dəyərləndirilir. Yəni inklüziv cəmiyyət üçün xas olan mədəni-sosial tədbirlərin səmərəlilik dərəcəsi dünya miqyasında təhsilin bütün strukturlarında cərəyan etdiyi kimi, ölkəmizdə də fiziki cəhətdən sağlamlığı məhdud olan uşaqlarla aparılan aktiv fəaliyyət üçün zəruri imkanlara yol açmaqla, hətta bu sahədə mədəni vərdislərə qovuşan yolların birmənalı olaraq vahid məcraya yönləndirilməsinə rəvac verir" (Bəşirov, 2022).

Davamlı inkişaf prinsipi isə təhsil sisteminin sosial, iqtisadi və ekoloji aspektlərini nəzərə alaraq uzunmüddətli perspektivdə dayanıqlılığını təmin etməyə yönəlib. Bu çərçivədə ali təhsil müəssisələrinin ekoloji maarifləndirmə fəaliyyəti, "yaşıl universitet" təşəbbüsləri, enerjiyə qənaət edən infrastrukturun qurulması və tullantıların idarə olunması kimi tədbirlər genişlənməkdədir. Eyni zamanda tədris proqramlarında davamlı inkişafa dair bilik və bacarıqların tədrisi tələbələrin ekoloji və sosial məsuliyyət şüurunun formalaşmasına xidmət edir.

Azərbaycanın ali təhsil sistemi bu prinsipləri

əsas götürərək, yalnız intellektual baxımdan deyil, həm də sosial məsuliyyət daşıyan, tolerant və ətraf mühitə həssas vətəndaşların yetişdirilməsinə yönəlib. Bu yanaşma həm milli inkişaf strategiyası ilə uzlaşır, həm də BMT-nin Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə uyğun şəkildə həyata keçirilir.

## Nəticə

Aparılan təhlillər və qeyd olunan istiqamətlər əsasında belə qənaətə gəlmək olar ki, Azərbaycanda ali təhsilin modernləşdirilməsi çoxşaxəli, mərhələli və strateji yanaşma tələb edən prosesdir. Müasir çağırışlara uyğun ali təhsil sistemi formalaşdırmaq üçün fəaliyyətin aşağıdakı istiqamətlər üzrə davam etdirilməsi mühüm əhəmiyyət daşıyır:

### **1. Keyfiyyətin təminatı və akkreditasiya mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi:**

- ali təhsil müəssisələrinin fəaliyyətində şəffaflıq, hesabatlılıq və tələbəyə yönümlü idarəetmə prinsipinin gücləndirilməsi;
- akkreditasiya proseslərinin beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması və müstəqil qiymətləndirmə mexanizmlərinin tətbiqi.

### **2. Rəqəmsallaşma və innovasiyaya yönümlü təhsil mühitinin formalaşdırılması:**

- rəqəmsal infrastrukturun inkişaf etdirilməsi, elektron tədris platformalarının geniş tətbiqi;
- süni intellekt və fərdiləşdirilmiş öyrənmə modellərinin tətbiqi ilə tədrisin keyfiyyətinin artırılması;

- Finlandiya və Sinqapur modelləri kimi çevik və bacarıq əsaslı yanaşmaların Azərbaycan təhsilinə inteqrasiyası.

### **3. Beynəlxalq əməkdaşlığın və Bolonya prosesinə inteqrasiyanın dərinləşdirilməsi:**

- xarici universitetlərlə ikili diplom və mobillik proqramlarının genişləndirilməsi;
- "Erasmus+", "Mevlana" və digər beynəlxalq layihələr çərçivəsində elmi və akademik mübadilələrin intensivləşdirilməsi;
- xaricdə təhsil proqramları vasitəsilə beynəlxalq təcrübəyə malik mütəxəssislərin yetişdirilməsi.

#### **4. Əmək bazarına integrasiya və praktik bacarıqların inkişafı:**

- universitet-sənaye əməkdaşlığının genişləndirilməsi, “ikili təhsil” modelinin tətbiqi;
- təcrübə proqramlarının, karyera mərkəzlərinin və mentorluq sistemlərinin inkişaf etdirilməsi;
- işəgötürənlərlə qarşılıqlı əlaqələrin möhkəmləndirilməsi və tədris proqramlarının əmək bazarının tələblərinə uyğunlaşdırılması.

#### **5. İnküziv və davamlı təhsil prinsiplərinin tətbiqi:**

- təhsil imkanlarının bərabər təmin olunması, sosial ədalətin və inküzivliyin gücləndirilməsi;
- davamlı inkişaf məqsədlərinə uyğun ekoloji və sosial məsuliyyətəyönlü tədris proqramlarının hazırlanması.

Azərbaycanda ali təhsilin modernləşdirilməsi yalnız struktur dəyişiklikləri deyil, həm də idarəetmə fəlsəfəsinin yeniləşdirilməsi, rəqəmsal və innovativ düşüncənin tədrisə integrasiyası, eləcə də beynəlxalq təcrübə və əmək bazarı ilə sinerjinin yaradılması deməkdir. Bu istiqamətdə aparılan islahatlar insan kapitalının inkişafına, iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətinin artırılmasına və cəmiyyətin davamlı inkişafına mühüm töhfə verir.

#### **İstifadə edilmiş ədəbiyyat**

- <sup>1</sup> Bəşirov, V. (2022). “Azərbaycanda inküziv təhsil: atılan addımlar, alınan nəticələr” 525-ci qəzet.- 8 aprel, səh.8.
- <sup>2</sup> Dövlət Proqramı İdarəetmə Qrupu (2022). <https://dp.edu.az/az/content/78>
- <sup>3</sup> E-QANUN (2006). <https://e-qanun.az/framework/12069>
- <sup>4</sup> E-QANUN (2008). <https://e-qanun.az/framework/16036>
- <sup>5</sup> E-QANUN (2018). <https://e-qanun.az/framework/40711>
- <sup>6</sup> E-QANUN (2019). <https://e-qanun.az/framework/44056>
- <sup>7</sup> Həsənzadə, R. (2023). Ali təhsil müəssisələrində keyfiyyətin təmin olunmasında akkreditasiyanın rolu. Azərbaycan məktəbi. № 2(703), səh. 66–72.
- <sup>8</sup> Məmmədova, G., Məcidova, T., Bahadurzadə, N. (2024). “Ali təhsildə müəllimlərin rəqəmsal bacarıq standartları”, Təhsildə inkişaf mərhələləri: rəqəmsallaşdırma və perspektivlər” II Respublika elmi konfransı 03-04 oktyabr, Naxçıvan şəhəri, s.40-47.
- <sup>9</sup> Nəzərov, M. (2019) Müasir ali təhsil sisteminin inkişafının əsas istiqamətləri, Geostrategiya, Beynəlxalq ictimai - siyasi, elmi - nəzəri jurnal, Sentyabr – Oktyabr, № 05 (53) səh.113-118.
- <sup>10</sup> Yegorchenkova, N.B., Korobova, O.V (2023). Pedagogicheskaya kompetentnost' v sisteme elektronogo vysshego obrazovaniya, Mezhdunarodnyy nauchno-issledovatel'skiy zhurnal, № 12 [138], c.45-53. <https://doi.org/10.23670/IRJ.2023.138.148>.